Răzvan Bucuroiu
Lucrare de doctorat

Opera preotului sirian Emil Murakade privitoare la relațiile românilor cu arabii creștini prin tipar și scrieri literare

Rezumat

Lucrarea de față își propune recuperarea și reconstituirea biografiei lui Emil Murakade, figură aproape uitată a secolului al XX-lea, dar nicidecum lipsită de relevanță pentru istoria legăturilor culturale dintre România și spațiul arab. Demersul pornește de la constatarea unui paradox: deși Emil Murakade a fost activ în mediul intelectual, teologic și literar al epocii sale, memoria sa documentară este fragilă, discontinuă și greu de recompus. În această situație, cercetarea capătă în mod firesc o dimensiune nu doar istorică, ci și reparatorie, întrucât ea încearcă să reașeze în lumină un destin care, în ciuda valorii sale, a rămas marginal în câmpul istoriografic și în conștiința culturală de la mijlocul secolului trecut.

Metodologia lucrării este una de tip istoric-documentar și filologic, bazată pe coroborarea critică a unor surse puține, dispersate și adesea indirecte. Au fost valorificate scrisori, însemnări ologrefe, mărturii ale contemporanilor, articole din presa interbelică, note autobiografice, referințe bibliografice și date culese din arhive private. Acest tip de investigație presupune un efort constant de verificare, comparare și interpretare, deoarece biografia lui Murakade nu este livrată de surse într-o formă continuă, ci trebuie recompusă prin alăturarea unor fragmente disparate. Tocmai de aceea, lucrarea nu se limitează la simpla înșiruire de informații, ci urmărește să construiască un fir cât mai coerent, capabil să explice atât devenirea intelectuală a personajului, cât și sensul/valoarea contribuțiilor sale culturale.

Biografia lui Emil Murakade se articulează în două mari secvențe: etapa românească, desfășurată între anii 1933 și 1946, și etapa siriană, începută după revenirea sa la Damasc. Prima dintre acestea reprezintă, fără îndoială, intervalul decisiv al formării și afirmării sale intelectuale. Venit la București în calitate de bursier al Patriarhiei Antiohiei, tânărul sirian se integrează relativ repede în mediul academic și cultural românesc. Un aspect care impresionează în mod deosebit este rapiditatea cu care își însușește limba română. În doar câțiva ani, nu numai că o

vorbește fluent, dar ajunge să scrie și să traducă literatură într-o limbă care nu era a sa prin naștere, performanță remarcabilă dacă ținem seama de complexitatea expresiei literare specifice și de dificultățile inerente unei asemenea aproprieri culturale.

În perioada petrecută în Regatul României, Murakade nu rămâne la periferia mediului intelectual, ci participă nemijlocit la viața culturală a epocii. Numele său apare legat de reviste, cenacluri și colaborări publicistice, fapt care dovedește o integrare reală, nu una pur administrativă sau universitară. El intră în contact cu figuri importante ale vremii, între care Radu Gyr, Ion Pillat, Dan Simonescu și alți oameni de cultură care îi încurajează evoluția și îi recunosc talentul. Aceste întâlniri nu au doar valoare socială, ci una formativă, deoarece îl ajută să se definească drept autor și traducător într-un context literar exigent. Relația sa cu mediul românesc nu este, așadar, una de simplă acomodare, ci una de participare efectivă la un schimb viu de idei, opțiuni și modele.

Activitatea sa literară din România se desfășoară pe mai multe direcții. În primul rând, trebuie subliniată creația originală, reprezentată mai ales prin volumul „Pulbere de stele”, apărut în 1939 și reeditat ulterior. Cartea, alcătuită din poeme în proză, reflecții și fragmente cu tonalitate sapiențială, relevă o sensibilitate aparte, în care se întâlnesc, într-o formulă personală, spiritualitatea orientală, lirismul religios și expresia românească dobândită printr-un efort de interiorizare autentică. Chiar dacă receptarea acestui volum nu a produs un ecou răsunător în epocă, el rămâne un document esențial pentru înțelegerea modului în care Murakade a ajuns să gândească și să scrie într-o limbă adoptată, fără a-și pierde structura interioară.

A doua direcție majoră este reprezentată de activitatea de traducător. Aici se situează, probabil, contribuția sa cea mai importantă și mai durabilă. Emil Murakade este primul care traduce direct în română texte din opera lui Khalil Gibran, fapt de mare relevanță pentru istoria receptării literaturii arabe în spațiul românesc. Într-o perioadă în care literatura arabă era puțin cunoscută și greu accesibilă publicului românesc, aceste traduceri au reprezentat nu doar un exercițiu lingvistic, ci o veritabilă deschidere de orizont literar și spiritual. În același timp, ele vădesc sensibilitatea sa pentru afinitățile sufletești și poetice dintre cele două spații. Nu întâmplător, Murakade alege un autor precum Gibran, al cărui univers se află la confluența dintre mistică, lirism și reflecție morală, adică exact în zona în care propriile sale preferințe culturale pulsau în ritmul cel mai firesc.

În sens invers, după întoarcerea sa la Damasc, Murakade traduce în limba arabă autori români, contribuind la promovarea culturii române în Siria și, mai larg, în lumea arabă. Alegerea autorilor nu este nici ea întâmplătoare. El traduce nume reprezentative, capabile să ofere o imagine demnă și convingătoare despre literatura română. Prin această dublă orientare, din arabă în română și din română în arabă, Murakade devine un mediator, ba chiar un ambasador cultural în sensul deplin al termenului. El nu este doar un intermediar tehnic al limbii, ci un interpret al valorilor, al sensibilităților și al codurilor culturale. Traducerea, în cazul lui, apare drept o formă de slujire culturală, o punte între lumi pe care încearcă să le apropie fără a le simplifica.

Pe lângă literatura propriu-zisă, Murakade se implică și în cercetarea științifică. Colaborarea sa cu Dan Simonescu în studiul cărților arabe tipărite în Țările Române și în Siria otomană reprezintă unul dintre cele mai interesante aspecte ale activității sale intelectuale. Aici devine vizibilă nu doar competența sa lingvistică, ci și capacitatea de a înțelege importanța istorică a acestor documente pentru relațiile dintre lumea ortodoxă românească și creștinătatea orientală. Participarea sa la descrierea, traducerea și interpretarea unor astfel de texte vechi îl așază într-o zonă a cercetării bibliologice și istorice care depășește profilul literar. Cu alte cuvinte, Murakade nu este doar poet și traducător, ci și cercetător, adică un intelectual cu orizont larg, capabil să lege filologia de istorie și cultura scrisă de contextul eclezial și civilizațional.

Tot în România, Murakade este implicat în viața Bisericii Ortodoxe Române, unde îndeplinește roluri de traducător, ghid și mediator în raporturile cu delegațiile și personalitățile arabe creștine care traversează sau vizitează spațiul românesc. Acest aspect este important fiindcă arată că prezența sa nu era una limitată la mediul universitar sau literar, ci avea și o dimensiune practică, instituțională. Cunoașterea limbii arabe, formația teologică și capacitatea de relaționare îl transformă într-un punct de contact util și apreciat între două lumi ortodoxe care, deși legate prin tradiție, aveau nevoie de asemenea intermediari pentru a comunica eficient. În acest sens, el devine o persoană de legătură între Biserica Ortodoxă Română și Patriarhia Antiohiei, iar rolul său capătă o semnificație mai largă decât aceea a unei simple prezențe exotice în peisajul interbelic.

Anul 1946 produce însă o ruptură majoră. Revenirea în Siria schimbă radical coordonatele existenței sale. Dacă în România Murakade se afirmase într-un mediu cultural receptiv și stimulant, în Siria el intră treptat într-o zonă de vizibilitate redusă, deși continuă să lucreze și să slujească. Este hirotonit, întemeiază o familie, activează în cadrul catedralei patriarhale din

Damasc și rămâne implicat în viața comunității sale. Cu toate acestea, datele biografice și mărturiile ulterioare sugerează că această perioadă a fost marcată de dificultăți, neîmpliniri și o anumită marginalizare. Apar conflicte instituționale, precaritate materială și o diminuare evidentă a recunoașterii publice de care se bucurase anterior în România.

Important este că, în ciuda acestor condiții, Murakade nu abandonează nici traducerea, nici misiunea culturală pe care și-o asumase aproape organic. El continuă să traducă autori români, să publice texte în presa și periodicele siriene, să susțină emisiuni la radioul public și să promoveze cultura română într-un mediu care nu îi oferea întotdeauna resursele sau vizibilitatea necesare. Această fidelitate este una dintre trăsăturile cele mai impresionante ale biografiei sale. România nu rămâne pentru el doar o amintire sentimentală, ci un reper viu, o patrie culturală lăuntrică. Tocmai de aceea, multe dintre mărturiile celor care l-au întâlnit la Damasc insistă asupra nostalgiei sale, asupra faptului că se simțea legat afectiv și spiritual de locul în care trăise anii decisivi ai tinereții.

În acest punct, lucrarea de față propune și o reflecție mai generală asupra condiției intelectualului de frontieră. Emil Murakade aparține acelei categorii de oameni care se formează între lumi, la intersecția mai multor limbi, tradiții religioase și apartenențe culturale. O asemenea poziție poate fi extrem de fertilă în plan creator, deoarece favorizează comparația, deschiderea și dialogul. Dar ea este în același timp fragilă în plan existențial și instituțional. Intelectualul de frontieră riscă să nu fie revendicat pe deplin de niciun spațiu, să rămână mereu „aproape de”, fără a fi inclus complet într-un canon, într-o istorie literară sau într-o memorie colectivă stabilă. Cazul lui Murakade ilustrează tocmai această vulnerabilitate. El este prea legat de România pentru a fi redus la statutul unui cleric sirian oarecare și prea puțin integrat în canonul românesc pentru a fi perceput ca o figură firească a culturii interbelice.

De aceea, recuperarea sa nu este doar o reparație biografică, ci și o corecție metodologică și istoriografică. Ea obligă la o înțelegere mai nuanțată a circulației culturale, a mobilității intelectuale și a felului în care se construiesc, se uită sau se deformează punțile dintre culturi. Murakade nu trebuie privit ca o curiozitate marginală, ci ca un caz exemplar pentru dinamica relațiilor româno-arabe și pentru rolul pe care indivizii îl pot juca în aceste procese istorice. El dovedește că dialogul dintre culturi nu se produce doar prin instituții mari, tratate sau programe oficiale, ci și prin biografii individuale, prin frământări personale, prin traduceri, prietenii și inițiative care uneori nu lasă urme masive în arhive, dar au consistență în viața reală.

Lucrarea evidențiază, în consecință, contribuțiile esențiale ale lui Emil Murakade la diferite domenii ale cunoașterii. Mai întâi, contribuția sa la introducerea literaturii arabe în spațiul românesc, prin traducerile din opera lui Gibran Khalil Gibran și prin promovarea unei sensibilități culturale puțin cunoscute în România la acea dată. Apoi, contribuția sa la promovarea literaturii și culturii române în Siria, prin traduceri, articole și emisiuni culturale. În al treilea rând, contribuția sa la cercetarea istoriei cărții arabe tipărite cu sprijin românesc, domeniu în care competențele sale lingvistice au fost indispensabile. La acestea se adaugă activitatea sa eclezială și de mediere în relațiile dintre mediul ortodox românesc și cel antiohian, activitate mai puțin spectaculoasă la prima vedere, dar esențială pentru înțelegerea poziției sale în epocă.

Emil Murakade apare în această lucrare ca o figură de intersecție: între Orient și Occident, între teologie și literatură, între cercetare și slujire, între afirmare și uitare. Nu avem de-a face cu un „mare nume" în sens canonic, dar avem, fără îndoială, de-a face cu un spirit autentic, cu o conștiință culturală activă și cu un destin care merită restituit memorial. Traseul său biografic este marcat de entuziasm, de muncă intelectuală reală, de capacitate de adaptare, de fidelitate și, în cele din urmă, de o anumită tristețe a dezrădăcinării. Tocmai această combinație îi conferă relief și forță.

Motivația cercetării mele este așadar dublă. Pe de o parte, există o motivație de ordin uman și moral, legată de drama unui om care a continuat să trăiască spiritual în raport cu România chiar și după întoarcerea sa definitivă în Siria. Din scrisori, mărturii și documente autobiografice reiese fără echivoc că România a rămas pentru Emil Murakade spațiul fondator al maturizării sale, locul în care s-a format intelectual, și-a clarificat opțiunile culturale și a descoperit, în mare măsură, propria-i vocație. Pe de altă parte, există și o motivație științifică solidă, deoarece activitatea sa de traducător, cercetător și mediator cultural obligă la o reevaluare a raporturilor dintre cultura română și Orientul Apropiat într-o perioadă istorică insuficient explorată sub acest aspect.

În ultimă instanță, sensul profund al cercetării rezidă în faptul că readuce în circulație o memorie aproape pierdută și, odată cu ea, o întreagă problematică privind relațiile culturale dintre România și lumea arabă. Emil Murakade nu este important numai prin ceea ce a publicat, ci și prin ceea ce simbolizează: posibilitatea unei întâlniri fertile între culturi, credințe și limbi diferite. A-l recupera astăzi înseamnă a înțelege mai bine nu doar trecutul unei biografii

singulare, ci și fragilitatea acelor punți spirituale și culturale care, dacă rămân neîntreținute, pot dispărea din peisaj. În această lumină, Emil Murakade nu mai apare ca o simplă umbră a trecutului, ci ca o prezență semnificativă, redobândită prin cercetare și reintegrată, măcar parțial, în conștiința culturală pe care a slujit-o cu devotament.